МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління

Факультет менеджменту

Кафедра готельно-ресторанної справи та організації бізнесу

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ

методичні рекомендації до виконання курсової роботи для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Молодший бакалавр» початкового рівня (короткий цикл) спеціальності 201 «Агрономія» денної форми навчання

МИКОЛАЇВ
2021

УДК 338.43
О-64

Друкуються за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 30.08. 2021 р., протокол № 1.

Укладачі:

І.І.Червен – д-р екон.наук, професор кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу Миколаївський національний аграрний університет;

І.О.Банєва - д-р екон.наук, професор кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу Миколаївський національний аграрний університет;

Т.Я.Іваненко - канд. екон. наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу Миколаївський національний аграрний університет

В.С. Кушнірук – канд. екон. наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу Миколаївський національний аграрний університет

Рецензенти:

О.Ю Єрмаков — д-р екон. наук, професор, завдувач кафедри економіки праці та соціального розвитку, Національний університет біоресурсів і природокористування України

О.І.Котикова — д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет

© Миколаївський національний аграрний університет, 2021

Зміст

	Вступ	4
1.	Основні вимоги до виконання та захисту курсових робіт	6
2.	Тематика курсових робіт	8
3.	Рекомендації до захисту і розкриття окремих тем курсових робіт	9
3.1.	Поради по виконанню теми 1	9
3.2.	Поради по виконанню теми 2	14
3.3.	Поради по виконанню теми 3	15
3.4.	Поради по виконанню теми 4	16
3.5.	Поради по виконанню теми 5	18
3.6.	Поради по виконанню теми 6	19
3.7.	Поради по виконанню теми 7	21
3.8.	Поради по виконанню теми 8	23
3.9.	Поради по виконанню теми 9	24
4.	Список рекомендованих джерел	57
5.	Додатки	59

ВСТУП

Головна мета курсу «Організація виробництва і планування діяльності аграрних формувань» - озброїти майбутніх спеціалістів методами раціональної побудови та ефективного ведення сільськогосподарського виробництва у відповідності з вимогами багатоукладної економіки і ринкових відносин.

На сьогоднішній день абсолютна більшість аграрних підприємств не йдуть далі складання виробничої програми, не планують витрати і собівартість продукції, не складають фінансовий план, не розробляють госпрозрахункові плани підрозділів.

Ставиться завдання – забезпечити подальше поглиблення теоретичних знань здобувачів вищої освіти та отримання ними практичних навиків роботи в умовах підприємництва і конкуренції товаровиробників. Особливе значення має опанування організаційно – економічними, правовими і соціальними основами різних видів підприємств, форм господарювання, зовнішньо- і внутрішньогосподарських виробничих і економічних відносин тощо.

Завданням планування на аграрному підприємстві є складання: виробничих, маркетингових, фінансових планів (поточних і оперативних). Крім планування виробництва великої уваги необхідно приділяти соціальному розвитку трудових колективів.

По організації виробництва здобувач вищої освіти повинен добре **знати:** тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств у цілому і їх галузей зокрема; організаційні і економічні основи підприємств /товариства, сільськогосподарські кооперативи, приватно-орендні, фермерські господарства/; напрями інтенсифікації виробництва і науково – технічного прогресу в сільському господарстві, його виробничі ресурси; інтенсивні технології та методи організації високоефективного виробництва продукції рослинництва і тваринництва; раціональні форми організації та оплати праці, нормування та матеріального заохочення; складові економічного механізму господарювання, інші проблеми, пов′язані з виробничою, фінансовою та комерційною діяльністю різних видів сільськогосподарських підприємств.

По плануванню здобувач вищої освіти повинен **знати:** особливості планування в сільському господарстві; особисті якості працівника; стратегічні аспекти технологій у сільському господарстві; послідовність розробки поточних планів підприємств; сутність розробки маркетингової програми сільськогосподарських підприємств; основи розробки виробничої програми підприємства; норми і нормативи у плануванні витрат і собівартості продукції; предмет і методики контролю планів.

Здобувач вищої освіти повинен **вміти**: визначати норму виробітку; нараховувати оплату праці; визначати розмір орендної плати; складати договір по економічних відносинах із зовнішніми суб’єктами і внутрішньогосподарськими підрозділами; розраховувати потребу в техніці, робочій силі, матеріальних і фінансових ресурсах; установлювати

раціональні розміри підприємства і підрозділів, їх спеціалізацію, а також форми господарювання; організовувати планову роботу на сільськогосподарському підприємстві; вміти складати бізнес-план; аналізувати кон'юнктуру ринків сільськогосподарської продукції; планувати розвиток тваринництва і рослинництва; планувати використання сільськогосподарської техніки і витрат на її експлуатацію; розраховувати витрати праці на виробництві; планувати собівартість; оцінювати фінансовий план підприємства.

Основними формами вивчення дисципліни є: лекції, практичні заняття, а також самостійна робота здобувачів вищої освіти. Особливо велике значення у цьому має підготовка і захист **курсової роботи.**

У даних методичних рекомендаціях висвітлено зміст і методику виконання курсової роботи з організації виробництва та плануванні діяльності сільськогосподарських підприємств. Визначені завдання щодо змісту структурних частин роботи, опрацювання вихідних даних, наведені вимоги до оформлення курсової роботи, визначені строки подання його на кафедру і порядок захисту.

1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконання курсової роботи з організації виробництва і плануванні діяльності аграрних формувань є однією з найбільш ефективних форм самостійної роботи здобувачів вищої освіти і спрямоване на підвищення якості їх професійної підготовки. Курсова робота виконується у період вивчення дисципліни «Організація виробництва і планування діяльності аграрних формувань» з використанням конкретних матеріалів господарської та комерційної діяльності сучасних аграрних формувань: сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських товариств, селянських (фермерських) господарств, приватно-орендних підприємств та ін.

Курсова робота виконується з використанням матеріалів звітних і планових документів підприємства, взятих не менше ніж за три останніх роки, матеріалів внутрішньогосподарського землеустрою, норм і нормативів, первинних облікових документів, особливо агротехнічного обліку, даних про породний, видовий і сортовий склад сільськогосподарських культур. Використовуються також планові і інструктивні матеріали, дані науково-дослідних установ, передових підприємств області, району, особистих спостережень здобувачів вищої освіти. Планові показники розвитку господарства, як правило, розраховуються на наступний за звітним календарний рік.

Роботу над курсовою роботою рекомендується розпочати з вивчення спеціальної наукової, навчальної та іншої літератури по темі. При цьому занотовуються окремі положення, приклади, форми таблиць, схеми, цифровий матеріал, тобто все те, що буде використано у ході написання курсової роботи.

Виконана курсова робота здається на кафедру для перевірки у визначений згідно навчального плану термін. Після перевірки та при наявності позитивної рецензії курсова робота захищається.

При захисті курсової роботи здобувач вищої освіти робить коротке повідомлення (на 5…6 хвилин) по змісту роботи, пояснює зауваження викладача в рецензії, відповідає на поставлені питання. У повідомленні формулюється ціль курсової роботи, подається коротка організаційно-економічна характеристика підприємства та галузі, розкриваються основні резерви і заходи, спрямовані на забезпечення їх успішного розвитку, приводяться планові показники, висновки та пропозиції.

Курсова робота повинна відповідати програмним вимогам, розкривати тему, бути оформленим згідно з існуючими вимогами. Рукопис проекту, крім текстового матеріалу, повинен включати титульний аркуш (додаток А); зміст, в якому вказуються всі розділи і підрозділи, що є в роботі з посиланням на сторінки; ілюстрації; посилання на використані джерела; список

використаних джерел, оформлений у відповідності з встановленими вимогами; додатки.

Загальний обсяг курсової роботи повинен становити 45…50 сторінок стандартних аркушів, включаючи таблиці, схеми, діаграми, малюнки та інший ілюстративний матеріал. При цьому під вступ потрібно відвести 1,5…2 сторінки, розділ 1 – 5…6 сторінок, розділ 2 – 20…22 стор., проектну частину (розділ 3) з висновками й пропозиціями – решту обсягу роботи. Додатки до курсової роботи, список використаних джерел кількісно не обмежуються.

Текст курсової роботи викладається з одного боку аркуша паперу. Гарнітура: Times New Roman, кегль (розмір) 14, міжрядковий інтервал – 1,5. На аркуші залишаються береги шириною: зліва - 25 мм; зверху - 20 мм; справа - 10 мм і знизу - 20 мм. Всі сторінки номеруються послідовно арабськими цифрами у правому верхньому куті. Номера сторінок проставляються розпочинаючи зі сторінки "Зміст". Кожний наступний розділ курсової роботи потрібно починати з нової сторінки. Назви розділів пишуться великими літерами симетрично до тексту. Зміст підрозділів викладається: першого - через 15…20 мм після назви розділу, наступного – через 15…20 мм після кінця тексту попереднього. Підрозділи номеруються відносно розділів наступним чином: 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2; 2.3 і т.д.

В роботі мають використовуватися тільки загальноприйняті скорочення слів і умовних позначень. Таблиці та інший ілюстративний матеріал, як правило, розміщуються на одному аркуші. Кожна таблиця повинна мати порядковий номер та заголовок, який відображає її зміст. Рисунки, графіки, діаграми, сторінки додатків до курсової роботи номеруються окремо своїми порядковими номерами. Висновки й пропозиції повинні бути конкретними, витікати зі змісту роботи та мати виробничу і господарську цінність. На останній сторінці роботи, після висновків і пропозицій, проставляються дата виконання і підпис студента.

2. ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Організація виробництва та планування діяльності фермерського господарства.

2.Організація виробництва та планування діяльності приватного (приватно-орендного) підприємства.

3. Організація виробництва та планування діяльності товариства з обмеженою відповідальністю.

4. Організація та планування діяльності особистих селянських господарств.

5. Організація та планування діяльності виробничого кооперативу.

6. Організація та планування діяльності обслуговуючого кооперативу.

7. Організація та планування переробки і реалізації продукції в сільськогосподарському підприємстві.

8. Організація системи оплати праці в рослинництві.

9. Організація виробництва та планування в окремих галузях рослинництва (зерновиробництва, продукції технічних культур, овочівництва, виноградарства, садівництва та ін.).

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЗАХИСТУ І РОЗКРИТТЯ ОКРЕМИХ ТЕМ КУРСОВИХ РОБІТ

<u>Поради по виконанню теми 1: Організація виробництва та планування діяльності фермерського господарства</u>

Вступ
Розділ 1. Наукові основи організації і особливості планування діяльності фермерського господарства
1.1. Сутність фермерських господарств та значення їх організації в Україні
1.2. Особливості організації виробництва і планування діяльності фермерських господарств
Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності фермерського господарства…..
2.1. Загальні відомості про господарство, його розміри і спеціалізація виробництва
2.2. Організація праці, структура виробництва і збуту продукції
2.3. Економічна ефективність виробництва продукції в господарстві
Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми господарства
3.1. Обґрунтування асортименту продукції та планової урожайності сільськогосподарських культур
3.2. Планування посівних площ культур, обсягів виробництва і використання продукції
3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності проекту
Висновки
Список використання джерел
Додатки

Вступ

У вступі необхідно підкреслити актуальність теми, визначити мету і завдання курсової роботи, зазначити підприємство, на прикладі якого буде виконана робота, навести джерела використаної статистичної інформації, методи й прийоми, які були застосовані при виконанні роботи, кілька розрахункових таблиць в роботі, а також рисунків, додатків і використаних джерел.

Розділ 1

1.1. На основі законодавчих документів і літературних джерел необхідно розкрити сутність фермерських господарств і значення їх розвитку. Слід звернути увагу на особливості їх створення і діяльності.

1.2. Викладаються економічні відносини в фермерських господарствах і система управління їх діяльністю. Особливу увагу необхідно приділити особливостям організації виробництва і планування діяльності

фермерських господарств (обсягів виробництва продукції, виробничих витрат, показників економічної ефективності).

Розділ 2

2.1. Дати стислу характеристику місця розташування обраного для вивчення фермерського господарства і природних умов місцевості, організаційна структура господарства. Розгляд економічних умов діяльності господарства варто розпочати з вивчення його розмірів (вартість валової і товарної продукції, площа земельних угідь, середньорічна чисельність працівників, вартість основних і оборотних засобів, енергетичні потужності та ін.). Ці розрахунки доцільно навести в таблиці за три роки (додаток А1).

Після цього слід визначити виробничий напрям (спеціалізацію) господарства, що здійснюється по структурі товарної продукції (бажано менш як за три останні роки). Приклад наведено у додатку А2. На підставі отриманих даних необхідно навести авторське визначення спеціалізації фермерського господарства, зробити висновок про доцільність її корегування.

2.2. У даному підрозділі слід розглянути систему організації і оплати праці у фермерському господарстві (з урахуванням найманих працівників). Далі вивчається розмір і структура земельних угідь (посівних площ, багаторічних насаджень (приклад у додатку А3). Окремо доцільно дослідити склад і структуру по сортах сільськогосподарських культур. У тваринницькому фермерському господарстві слід навести аналіз динаміки поголів'я і структури стада. Бажано також розглянути забезпеченість господарства матеріально-технічними ресурсами (приклад – додаток А4).

Після цього розглядаються обсяги виробництва і реалізації окремих видів продукції в динаміці за три роки (приклад – додаток А5 і А6), система та напрями збуту продукції. У висновках підкреслюється своє відношення до положення справ, що склалися в господарстві.

2.3.Слід навести показники економічної ефективності виробництва продукції рослинництва і тваринництва в господарстві (вартість валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь, 100 грн основних і оборотних засобів, 100 грн матеріальних витрат, 1 середньорічного працівника, рівень рентабельності господарства та ін.) (приклад – додаток А7). Доцільно також навести показники економічної ефективності окремих (основних) видів продукції (приклад - додаток А8). Все це використовується в таблицях за три роки і супроводжується відповідними висновками. Окремо рекомендується проаналізувати структуру собівартості 1 ц основних видів продукції (приклад – додаток А9).

Розділ 3

3.1. На основі використовуємих в господарстві сівозмін, зміни у структурі плодоносних площ багаторічних насаджень та поголів'я тварин визначається плановий асортимент продукції. Далі планується урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність тварин. При цьому слід обґрунтувати обраний метод планування (ресурсний або

середньопрогресійний) і навести в роботі всі необхідні розрахунки по основним культурам (видам поголів'я тварин). У скотарстві планову продуктивність визначають доданням досягнутого рівня продуктивності середньорічного абсолютного її приросту.

3.2. При планування посівних площ сільськогосподарських культур необхідно мати на увазі, що їх розміри залежать від:

- потреби підприємства в конкретних видах продукції рослинництва (для збуту і для внутрішньогосподарських потреб);
- обмежень в сівозмінах, матеріальних, трудових і фінансових ресурсах;
- ефективності виробництва (конкурентоспроможності) окремих культур.

На практиці планування посівних площ, як правило, передбачає таку послідовність проведення розрахунків:

а) визначення планової потреби підприємства в окремих видах продукції рослинництва (для реалізації з урахуванням кон'юнктури ринку, для тваринництва, для видачі в рахунок оплати праці, а також насіневий фонд);

б) обчислення попередніх посівних площ (діленням планової потреби на заплановану врожайність відповідної культури). Після цього початковий варіант планових площ включають у систему сівозмін господарства і при потребі корегують і в бік збільшення або зменшення з урахуванням важливості окремих культур.

Поголів'я тварин визначається на основі плану помісячного руху стада, який включає 4 розділи:

- поголів'я за статево-віковими групами на початок планового року;
- надходження: приплід, надходження з молодших груп, а також придбання з-за меж підприємства тощо;
- вибуття: різні види продажу, переведення в старші групи тощо;
- поголів'я за статево-віковими групами на кінець планового року.

При плануванні валових зборів продукції рослинництва слід врахувати особливості методик проведення розрахунків за окремими їх видами: зернові і зернобобові – у масі після доробки (тобто за виключенням не використовуваних відходів та усушки); кукурудзи – в перерахунку маси качанів на сухе зерно базової вологості (14%); сояшник та інші олійні культури, а також картопля та овочево-баштанні культури – у масі основної продукції. Вихід побічної продукції з 1 га визначається за співвідношенням маси між основною і побічною продукцією (такі дані наводяться в довідниках по плануванню сільськогосподарського виробництва). Приклад оформлення планових показників обсягу виробництва продукції рослинництва наведено у додатку А 10.

Планові обсяги виробництва різних видів продукції представляють собою результат від множення планової врожайності культур (продуктивності тварин). У тваринництві планові обсяги виробництва продукції будуть більш точними, якщо розрахунки ведуться по місяцях та

кварталах планового року, а потім доданням отриманих результатів в цілому за рік.

Що стосується розподілу (використання) запланованої продукції за напрямами її використання, то при його вирішенні рекомендується орієнтуватися на договори збуту продукції і на фактичні середні дані за попередні роки. Це е стосується планової продукції, призначеної для годівлі худоби і птиці, яку слід визначати самостійно.

Для визначення потреби в кормах необхідно планові обсяги виробництва різних видів продукції тваринництва помножити на прийняті в господарстві норми витрат поживних речовин (в кормових одиницях) на виробництво окремого виду продукції. Отриманий результат розподіляється за видами кормів згідно раціонального для умов підприємства типу годівлі худоби й птиці (структури річних раціонів). Якщо немає відомостей пр. норми витрат кормів і структуру річних раціонів годівлі тварин, то їх необхідно взяти з довідників по плануванню сільського господарства. Приклад оформлення кінцевих розрахунків наведено у додатку А 11.

Всі розрахунки підрозділу по можливості розміщуються в таблицях і супроводжуються відповідним висновками.

3.3. Витрати виробництва в рослинництві і тваринництві плануються згідно з Методичним рекомендаціями з планування, обліку і калькування собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затвердженими наказом Мінагрополітики України №132 від 18.05.2001 р. Всі виробничі витрати групуються за статтями, що формують собівартість продукції.

В рослинництві планові витрати виробництва розраховуються з використанням даних технологічних карт вирощування культур або з використанням відповідних нормативів. Якщо в підприємстві річні плани не складаються і отримати потрібні нормативи неможливо, то можна скористатися матеріалами річної звітності господарства (насамперед довідки 1 ф.№50-сг річна). На їх підставі у середньому за три попередні роки обчислюються фактичні значення постатейних витрат на 1 га або 1 ц продукції певної культури (без статей «Добрива», «Засоби захисту рослин», «насіння та садивний матеріал», бо витрати по них обчислюються окремо з застосуванням інших підходів). Отримані таким чином розрахунки в подальшому корегуються у залежності від намічуваних і очікуваних змін урожайності культур, технології виробництва, розмірів оплати праці, обсягів та вартості робіт та послуг і ін. Нормативи витрат які були отримані, множаться на планову площу культур або на плановий обсяг продукції.

Що стосується добрив, засобів захисту рослин і насіння, то їх планова кількість визначається на основі норм їх внесення з розрахунку на 1 га та запланованих площ посіву культур, під які вони будуть вноситись. По засобах захисту рослин слід врахувати кратність обробок культур препаратами. Нормативи внесення добрив визначаються фахівцями з урахуванням стану ґрунтів і рекомендацій в довідниках. Вартість добрив, засобів захисту рослин визначається шляхом множення їх загальної потреби

на ціну придбання плюс витрати на транспортування (а ресурси власного виробництва оцінюються по собівартості їх виробництва) (див. додатки А12, А14). У процесі застосування добрив, засобів захисту рослин, насіння та посадкового матеріалу здійснюються додаткові витрати, тому їх вартість збільшується на 15-20%.

Розраховані витрати складають виробничу собівартість продукції окремих культур і рослинництва в цілому (додаток А14).

У тваринництві використовують кілька підходів до планування витрат на виробництво продукції. Найбільш розповсюдженим є метод, який передбачає використання розроблених відповідно до конкретних умов підприємства нормативів витрат по окремих статтях та їх елементах у розрахунку на середньорічну голову худоби або одиницю продукції. Якщо таких нормативів в господарстві немає, можна скористатися фактичними значеннями постійних витрат у передплановому році з наступним їх корегуванням у відповідності зі змінами особових нормоутворюючих факторів, що передбачені у виробничій програмі планового року (ріст поголів'я, обсягів виробництва продукції, виконуваних робіт тощо). Форма кінцевої таблиці представлена у додатку А15.

Якщо нормативна база підприємства забезпечує можливість встановлення витрат виробництва по всіх витратних статтях, то в курсовому проекті слід обрати цей варіант вирішення проблем. Більш детальніше розрахунок витрат по статтях викладено по темі 14»Організація виробництва і планування в окремих галузях тваринництва», а рекомендуєма форма розрахункової таблиці наведено у додатку А16.

В окремих випадках, особливо при прогнозуванні, можна використати підхід, за яким витрати по одній або й декількох витратних статтях обчислюється без застосування нормативів – на підставі фактичних значень питомої ваги окремих статей витрат у загальних витратах тваринництва в середньому за останні роки додаток А 17).

На основі отриманих витрат розраховується собівартість одиниці продукції (приклад у додатку А 18), фінансові результати (приклад у додатку А19), всі показники економічної ефективності у порівнянні з попереднім періодом (приклад у додатках (А 20, А 21). Визначаючи фінансові результати слід мати на увазі наступне: продукція, що продається за межі підприємства, продається за прогнозними цінами; що продається працівникам господарства (у тому числі в рахунок оплати праці) – оцінюються по встановлених в господарстві цінах; на громадське харчування – по собівартості його виробництва, але не вище ринкових цін.

Висновки

Загальні висновки по курсовій роботі повинні відповідати її змісту. Це стисле узагальнення у виді окремих пунктів теоретичного, аналітичного і проектною розділів роботи з відображенням основних результатів розрахунків.

Додатки

У додатках рекомендується розміщувати таблиці з громіздкими проміжними розрахунками, копії документів бухгалтерської і статистичної звітності, використаний в ході курсового проектування нормативний матеріал і ін.

Список використаних джерел

Наводиться перелік наукової і довідкової літератури, нормативно-правових видань, а також сайтів internet, матеріалами яких в тій чи іншій мірі був використаний при написанні роботи.

<u>Поради по виконанню теми 2: Організація виробництва та планування діяльності приватного (приватно-орендного) підприємства</u>

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації і особливості планування діяльності сільськогосподарських приватних господарства

1.1. Сутність приватних підприємств господарств та значення їх розвитку в Україні

1.2. Особливості системи управління та організації виробництва і планування приватних господарств

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності приватного господарства…..

2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри матеріально-технічну базу і спеціалізацію

2.2. Обсяги та структура виробництва і збуту продукції

2.3. Економічна ефективність виробництва продукції

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми підприємства

3.1. Обґрунтування асортименту продукції та планової урожайності культур

3.2. Планування посівних площ культур, обсягів виробництва та використання продукції

3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності галузі

Висновки

Список використання джерел

Додатки

<u>Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено **в темі 1.**</u>

Розділ 1

1.1. Необхідно вивчити законодавчі документи і наукову літературу та викласти сутність приватних (приватно-орендних) підприємств, особливості їх створення і діяльності. Доцільно висвітлити значення цих підприємств у сучасних умовах, їх переваги перед господарствами, що існували до економічної реформи в Україні.

1.2. Слід викласти систему економічних відносин приватних підприємств, механізм трудових відносин, особливості управління їх діяльністю. Звернути увагу на систему організації в них виробництва і праці, а також планування господарської діяльності.

Розділ 2

2.1. Розробляється по конкретному підприємству. Зміст цього підрозділу викладений *в темі 1*.

2.2. і 2.3. Зміст цих підрозділів висвітлено *в темі 1*.

Розділ 3

При висвітлені змісту зазначених в даному розділі підрозділів необхідно скористатися порадами, що наведені для аналогічних питань в *розділі 3 теми 1*. Слід вказати як в підприємстві організована планова робота і контроль за нею.

Поради по виконанню теми 3: Організація виробництва та планування діяльності товариства з обмеженою відповідальністю

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації і особливості планування діяльності товариств з обмеженою відповідальністю

1.1. Сутність сільськогосподарських товариств з обмежено відповідальністю та значення їх розвитку в Україні

1.2. Особливості організації і планування діяльності товариств з обмеженою відповідальністю

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності товариства з обмеженою відповідальністю …..

2.1. Загальні відомості про товариство, його розміри матеріально-технічну базу і спеціалізацію

2.2. Обсяги та структура виробництва і збуту продукції

2.3. Економічна ефективність виробництва продукції

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми товариства

3.1. Обґрунтування асортименту та планової урожайності культур

3.2. Планування посівних площ культур, обсягів виробництва та використання продукції

3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності галузі рослинництва

Висновки
Список використання джерел
Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено **в темі 1.**

Розділ 1

1.1. На основі вивчення законодавчих документів і наукової літератури слід викласти сутність і види товариств, що створюються в Україні. Більш детально розглянути організацію товариств з обмеженою відповідальністю і особливості їх діяльності, а також управління ними.

1.2. Висвітлюється система організації виробництва, у тому числі організація і оплата праці в товариствах з обмеженою відповідальністю. Окремо доцільно розглянути особливості планування діяльності цих підприємств.

Розділ 2

2.1. Розглядається по конкретному товариству. Зміст цього підрозділу викладений *в темі 1.*

2.2. і 2.3. Зміст цих підрозділів висвітлено *в темі 1*.

Розділ 3

При висвітлені змісту зазначених в даному розділі підрозділів необхідно ознайомитись з порадами, що наведені для аналогічних питань в *розділі 3 теми 1.*

Поради по виконанню теми 4: Організація та планування діяльності особистих селянських господарств

Вступ
Розділ 1. Наукові основи організації і планування діяльності особистих селянських господарств

1.1. Сутність особистих селянських господарств та значення їх розвитку в Україні

1.2. Особливості створення, організації та планування діяльності особистих селянських господарств

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності особистих селянських господарств в ….. районі.

2.1. Загальні характеристика особистих селянських господарств, за їх кількістю і видами діяльності, розвиток їх діяльності

2.2. Організація матеріально-технічної бази особистих селянських господарств за їх видами

2.3. Економічна ефективність виробництва

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми особистих селянських господарств

3.1. Планування розвитку виробничого потенціалу особистих селянських господарств

3.2. Удосконалення організації виробництва, кооперування та укріплення матеріально-технічної бази

3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності плану

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено **в темі 1.**

Розділ 1

1.1. На основі законодавчих документів і наукової літератури висвітлюється сутність особистих селянських господарств, їх значення у розвитку аграрної економіки в Україні.

1.2. Розглядаються варіанти створення особистих селянських господарств і організації їх діяльності. Необхідно вказати на особливості планування розвитку цих господарств.

Розділ 2

2.1.На прикладі обраного для дослідження адміністративного району розглядаються кількість особистих селянських господарств та їх види, динаміка виробництва в них продукції та їх ролі в економіці аграрної економіки району (по питовій вазі виробництва окремих видів продукції – зерна,овочів, фруктів, винограду, молока, м'яса та ін.).

2.2. Аналізуються площа земель, технічна база, поголів'я тварин і оборотні ресурси за видами особистих селянських господарств по району в цілому або на прикладі окремих господарств.

2.3. Слід розглянути економічну ефективність виробництва і реалізації окремих видів продукції. Ці аналізи доцільно навести як по господарствам всього району, так й по окремих формуваннях за 2-3 роки (по показникам урожайності сільгоспкультур, продуктивності продукції, цінам реалізації, собівартості одиниці продукції, продуктивності праці та ін.).

Розділ 3

3.1. З урахуванням фактичного стану справ слід сформулювати і обґрунтувати конкретні пропозиції по укріпленню і розвитку виробничого потенціалу особистих селянських господарств району (кількості і структури основних ресурсів виробництва) і по окремих господарствах.

3.2. Слід розробити пропозиції по розширенню і удосконаленню взаємовідносин особистих селянських господарств, організації ними обслуговуючих кооперативів району по збуту і переробці виробленої

сільськогосподарської продукції, постачанню господарствам матеріально-технічних ресурсів, здійсненню фінансово-кредитної допомоги та ін.

3.3.При вирішенні цих питань рекомендується використати поради, які наведені *в підрозділі 3.3. теми 1*.

Поради по виконанню теми 5: Організація та планування діяльності сільськогосподарського виробничого кооперативу

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації і планування діяльності сільськогосподарських виробничих кооперативів

1.1. Сутність і значення сільськогосподарських виробничих кооперативів, особливості їх створення

1.2. Особливості організації та планування діяльності виробничих кооперативів

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності виробничого кооперативу….

2.1.Загальні відомості про кооператив, його матеріально-технічну базу і спеціалізацію

2.2.Організація використання трудових ресурсів та система оплати праці

2.3. Обсяги та структура виробництва і збуту продукції

2.4. Економічна ефективність виробництва продукції

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми кооперативу

3.1. Обґрунтування асортименту та планової урожайності культур (продуктивності тварин)

3.2. Планування посівних площ культур, обсягів виробництва і використання продукції

3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності діяльності кооперативу

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено **в темі 1.**

Розділ 1

1.1. Використовуючи закони і наукову літературу необхідно висвітлити сутність та значення сільськогосподарських виробничих кооперативів, їх роль для селян з економічних і соціальних позицій. Звернути увагу на особливості створення виробничих кооперативів згідно Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

1.2. Необхідно вказати, що це колективне підприємство, що впливає на особливості організації і планування їх діяльності. У зв’язку з цим слід

вказати на принципи організації і оплати праці в них, систему організації і управління виробництвом, підходи до планування виробничої і збутових діяльності.

Розділ 2

2.1.Цей розділ розглядається по конкретному кооперативу. Зміст цього підрозділу викладений *в темі 1*.

2.2.Слід вказати склад і структуру трудових ресурсів виробничого кооперативу, систему організації і оплати праці в підприємстві. Аналіз супроводжується наведенням конкретних прикладів і розрахунків за останні роки.

2.3 і 2.4. Зміст цих підрозділів *висвітлено в темі 1*.

Розділ 3

При висвітлені змісту зазначених в даному розділі підрозділів необхідно скористатися порадами, що наведені для аналогічних питань *в розділі 3 теми 1.* Слід звернути увагу на особливості організації планової роботи і обґрунтування своїх рішень у виробничому кооперативі.

Поради по виконанню теми 6: Організація та планування діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації і планування діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

1.1. Сутність і значення організації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

1.2. Особливості формування, управління, організації і планування діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу….

2.1. Загальні відомості про кооператив, склад працівників, матеріально-технічна база та напрями діяльності

2.2. Організація обслуговування членів кооперативу

2.3. Формування доходу кооперативу і механізм його розподілу

Розділ 3. Обґрунтування програми діяльності обслуговуючого кооперативу

3.1. Удосконалення організації діяльності та економічних взаємовідносин кооперативу

3.2. Економічна ефективність проекту

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено **в темі 1.**

Розділ 1

1.1.Слід зосередити увагу на історії виникнення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, їх сутність і види згідно Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію». Окремо доцільно вказати на економічну і соціальну роль цих кооперативів у розвитку сільськогосподарських підприємницьких структур (насамперед невеликих господарств).

1.2.Згідно наведеного вище Закону, літературних джерел і навчального матеріалу слід викласти особливості і принципи створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів за видам їх діяльності, права і обов'язки членів кооперативу. Вказати як організована і керується (управляється) робота цих кооперативів, механізм взаємовідносин між кооперативом і його членами.

Розділ 2

2.1 Розглядаються загальні відомості про конкретний кооператив: число членів кооперативу, яка матеріально-технічна база кооперативу ними створена і за рахунок яких фінансових вкладів, які функції виконує кооператив (бажано навести конкретні розрахунки). Крім того, треба вказати кількість найнятих в кооператив працівників за категоріями, їх функціональні обов'язки.

2.2. У цьому підрозділі доцільно вказати на обсяги виконуємих робіт (конкретні планові і фактичні розрахунки в динаміці), організацію діяльності кооперативу, окремі положення статуту кооперативу та внутрішньогосподарських документів, які фонди створюються кооперативом та їх мета. По можливості матеріали дослідження слід підкріплювати конкретними прикладами і розрахунками.

2.3.Розглядається джерела формування доходу кооперативу і механізм його розподілу між членами-учасниками кооперації. Ці положення доцільно супроводжувати конкретними прикладами.

Розділ 3

3.1.Розглядаються зміни в технології виробництва, організації виконання кооперативом окремих видів робіт, системі збутової діяльності, механізмі формування і розподілу доходу кооперативу, управлінні і контролю роботи кооперативу.

3.2 Використовуються фактичні і планові показники ефективності роботи кооперативу. При цьому слід звернути увагу на розрахунок поточних витрат і реалізаційних цін з метою визначення доходу в розрахунку у середньому на кожного члена кооперативу, на 1 працівника кооперативу, на 1 ц реалізуємої продукції та ін.

Поради по виконанню теми 7: Організація та планування переробки та реалізації кінцевої продукції в сільськогосподарському підприємстві

Вступ

Розділ 1. Сутність, види і значення розвитку промислової діяльності у сільськогосподарських підприємствах

1.1. Економічне та соціальне значення розвитку підсобної діяльності в сільськогосподарських підприємствах

1.2. Особливості організації і планування переробки і реалізації кінцевої продукції сільськогосподарських підприємств

Розділ 2. Сучасний стан організації переробки і реалізації продукції сільськогосподарському підприємстві….

2.1. Загальні відомості про підприємство

2.2. Організація виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки і реалізації

2.3. Економічна ефективність переробки сільськогосподарської продукції в підприємстві

Розділ 3. Обґрунтування перспективної програми переробки сільськогосподарської продукції

3.1. Планування розширення асортименту переробки і збільшення обсягів виготовлення готової продукції

3.2. Удосконалення організації і підвищення ефективності переробки і збуту продукції

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено **в темі 1.**

Розділ 1

1.1.Розглядається система підсобної діяльності в сільськогосподарських підприємства за їх видами. Підкреслюється їх економічне і соціальне значення для підприємств..

1.2.Слід вказати, які фактори впливають на вибір і організацію переробних структур в сільськогосподарських підприємствах. Звертається увага на особливості планування їх роботи і організації реалізації продукції.

Розділ 2

2.1. Виконується по конкретному підприємству. Зміст даного підрозділу в основному наведено в темі 1. Додається роль підсобного виробництва в економіці підприємства (приклад – додаток А 41).

2.2.Слід вказати які види продукції виробляються в підприємстві, їх обсяги (в динаміці), породний і сортовий склад. Наводиться яка переробна промисловість створена в підприємстві та аналіз її діяльності (обсяг і

структура виробництва окремих видів продукції), вказується система і напрями реалізації виготовленої продукції.

2.3.Розраховуються показники економічної ефективності переробки (собівартість 1 т готової продукції, ціна 1 т, прибуток на 1 т, рівень рентабельності) за 2-3 роки. Слід звернути увагу, що впливає на рівень цих показників: технологія переробки, якість сільськогосподарської продукції, організація і оплата праці (з конкретними прикладами).

Розділ 3

3.1. На основі аналізу в підрозділі 2.3 і прогнозів самого підприємства слід обґрунтувати зміни в асортименті переробної продукції та збільшенні (зменшенні) обсягів виробництва окремих з них.

3.2. Обгрунтувати доцільність підбору і підготовки кадрового потенціалу для переробної діяльності, удосконалення організації і оплати праці, а також технології виробництва. Розраховуються планові показники економічної ефективності переробки і збуту продукції (що наведені в підрозділі 2.3) з використанням методики, яка наведена *в підрозділі 3.3 теми 7.*

Поради по виконанню теми 8: Організація системи оплати праці в рослинництві (тваринництві)

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації оплати праці в сільському господарстві

1.1. Сутність, види і системи оплати праці в сільському господарстві

1.2. Особливості організації оплати праці в рослинництві

Розділ 2. Організація оплати праці в рослинництві в…

2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри і спеціалізація, склад і структура площ сільськогосподарських культур

2.2. Організація і оплата праці в рослинництві

2.3. Основні економічні показники по рослинництву

Розділ 3. Обґрунтування планової системи організації та оплати праці в рослинництві (тваринництві)

3.1. Удосконалення організації праці в рослинництві

3.2. Обґрунтування системи оплати праці в рослинництві

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Для виконання курсової роботи по даній темі можна обрати в якості об’єкта дослідження одне з напрямів – рослинництво або тваринництво.

Вступ, висновки в кінці роботи, список використаних джерел та додатки викладаються згідно рекомендацій **в темі 1.**

Розділ 1

1.1. Висвітляються організаційно-правові основи оплати праці, види і системи оплати праці в сільському господарстві, їх сутність і значення.

1.2. Слід дослідити особливості організації і планування оплати праці в рослинництві і тваринництві. Особливу увагу необхідно приділити тарифній системі і встановленню тарифних ставок, розгляду сутності акордно-преміальній системі і системи оплати праці від валового доходу (доданої працею вартості), методики встановлення планової розцінки для нарахування оплати праці.

Розділ 2

2.1. Зміст цього підрозділу розглядається по підприємству згідно з рекомендованими *в темі 1*. Наводиться структура посівних площ сільськогосподарських культур (поголів'я тварин).

2.2. Згідно Положення про оплату праці висвітлюється сучасний стан організації оплати праці в підприємстві, окремо по рослинництву (тваринництву) по категоріях працівників: основна і додаткова оплата, грошова і продукцією, обслуговуючих працівників, керівників і фахівців. Наводяться конкретні приклади і розрахунки.

2.3. Аналізуються основні економічні показники розвитку рослинництва (тваринництва) за три роки: динаміка виробництва окремих видів продукції, суми прибутків, показників економічної ефективності виробництва. Особливу увагу слід звернути на зміни оплати праці на 1 працівника, продуктивність праці, виробництву валової продукції і прибутку на 1 працівника, рівень рентабельності.

Розділ 3

3.1. У даному підрозділі доцільно запропонувати впровадження в підприємстві найбільш прогресивної системи оплати праці: акордно-преміальної, від валового доходу (доданої вартості) та ін. При цьому доцільно показати на прикладі окремих видів продукції розрахунок тарифного фонду оплати праці (в рослинництві – на основі технологічної карти), планову розцінку за одиницю продукції (або доходу) і її використання відносно планового обсягу продукції, розподіл отриманого результату між працівниками.

3.2. Отримані в підрозділі 3.2 проектні рівні оплати праці слід порівняти з рівнем оплати праці за попередній рік по обраним видам продукції. Крім того, слід навести планові показники валової п продукції і оплати праці на 1 га (1 голову тварин), оплату праці на 1 ц продукції, 1 відпрацьований день (або годину).

Поради по виконанню теми 9: Організація виробництва та планування в галузях рослинництва (зерновиробництва, продукції технічних культур, овочівництва, виноградарства, садівництва та ін)

Вступ

Розділ 1. Наукові основи розробки річної виробничої програми в галузях рослинництва

1.1. Значення, зміст і послідовність складання програми

1.2. Методичні основи планування обсягів виробництва і використання продукції, показників ефективності продукції окремих галузей

Розділ 2. Сучасний стан розвитку галузі в…

2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри і спеціалізація, значення і роль галузі в економіці підприємства

2.2. Склад і структура площ сільськогосподарських культур, організація праці, обсяги виробництва та використання продукції

2.3. Ефективність виробництва продукції

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми галузі

3.1. Планування асортименту, планової врожайності і посівних площ сільськогосподарських культур

3.2. Планування обсягів виробництва і використання продукції, потреби і використання добрив та засобів захисту рослин

3.3. Економічна ефективність галузі

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Курсова робота може бути виконана як в цілому по рослинництву, так і по окремих його галузях.

Вимоги до змісту вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено **в темі 1.**

Розділ 1

1.1. В залежності від обраної для виконання курсової роботи рослинницької галузі слід розглянути значення, зміст і послідовність організації виробництва продукції. При цьому в полівництві необхідно звернути увагу на організаційно-економічну оцінку застосування інтенсивних технологій, планування урожайності сільськогосподарських культур, сівозміни і структуру посівних площ, організацію виробничих процесів. По кормо- виробництву необхідно розкрити інформацію щодо основних тенденцій розвитку кормової бази, джерел, видів і груп кормів,економічної оцінки кормових культур, плану і балансу кормів, організації польового кормо- виробництва, використання сіножатей і пасовищ. По овочівництву доцільно розкрити особливості розміщення галузі, організації овочівництва відкритого та закритого ґрунту, зберігання, переробки та реалізації овочів. По садівництву і виноградарству необхідно дослідити основні засади їх розвитку, концентрації виробництва, організації території насаджень і виробничих процесів.

1.2. По обраній галузі рослинництва слід розкрити методичні особливості планування обсягів виробництва (з урахуванням напрямів та обсягів реалізації і внутрішньогосподарського використання продукції), урожайність структури посівних площ та розрахунку показників економічної ефективності виробництва окремих видів продукції (собівартість, цін реалізації, прибутку на 1 ц і 1 га, рівня рентабельності).

Розділ 2

2.1. Слід врахувати поради, що дані для цього підрозділу *в темі 1*. Звернути увагу на значення галузі в економіці підприємства. Що розглядається (питома вага в доходах, прибутку і витратах).

2.2. З урахуванням особливостей обраної для дослідження галузі розглядається склад і структура площ сільськогосподарських культур (додатки А 22, А 23, А 24) в динаміці. У висновках слід звернути увагу на зміни розмірів посівних площ (площ, багаторічних насаджень) і їх структури.

Далі аналізується які виробничі підрозділи створені у підприємстві для вирощування рослинницької продукції, динаміка урожайності і валових зборів окремих видів продукції (додаток А 25). При цьому наводиться перелік факторів, під дією яких врожайність і валові збори продукції змінювалася.

Необхідно встановити також канали, за якими підприємство реалізує продукцію галузі та напрями її використання на внутрішньогосподарські потреби (приклад - у додатку А 5). Внутрішньогосподарські потреби в продукції рослинництва включають: створення основних і страхових насіневих і фуражних фондів; видача і продаж продукції працівникам відповідно до діючого в підприємстві положення про оплату праці; виділення продукції для громадського харчування; використання продукції рослинництва для переробки в підприємстві; використання для розрахунків з орендодавцями за орендовані землю і майно.

2.3. Слід навести дані по фактичну наявність та нормативну потребу галузі в специфічних для неї видах матеріально-технічних ресурсів: тракторах, сівалках, комбайнах та ін. (додаток А 4). Охарактеризувати фізичний стан технічних засобів виробництва, їх рівень забезпеченості матеріально-технічними ресурсами, що впливає на дотримання вимог технології виробництва продукції галузі. Навести розрахунки витрат підприємства, які прямо були пов’язані з незадовільним станом матеріально-технічної бази виробництва.

Доцільно вивчити розміри і структуру витрат і структури виробництва на одиницю продукції (додаток А 9). Після аналізу отриманих результатів слід обґрунтувати можливі напрями зниження виробничої собівартості продукції.

Завершується дослідження аналізом всіх показників економічної ефективності в сукупності (додаток А 26). У висновках слід назвати причини, що вплинули на зміну їх значень протягом досліджуваного періоду. Слід

внести пропозиції щодо впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності вирощування продукції.

Розділ 3

3.1. Питання видового складу сільськогосподарських культур, які передбачається вирощувати у плановому році, є надзвичайно складним і багатоваріантним по суті. Його вирішення вимагає врахування багатьох чинників: кон'юнктури ринку; даних про економічну оцінку культур; впроваджених сівозмін; потреб підприємства в продукції і т. ін. У курсовому проекті дія цих чинників мусить бути висвітлена під кутом зору можливих позитивних і негативних наслідків. Наприклад, слід показати на які ризики наражається підприємство у разі недотримання впроваджених сівозмін і, навпаки, які можуть виникнути проблеми у випадку жорсткого їх дотримання. Перелік культур, які намічається включити у виробничу програму, рекомендується брати максимально наближеним до фактичного за останні 3 роки. Звичайно, можуть бути й відхилення, але це мусить бути відповідним чином обґрунтовано. Обраний варіант видового складу культур обов'язкового наводиться в роботі.

Серед методів та прийомів планування урожайності культур на найбільшу увагу заслуговує планування з урахуванням кількості і якості ресурсів (планування ресурсної врожайності). Визначення ресурсної врожайності сільськогосподарських культур проводиться з використанням простої схеми її розрахунку, яка передбачає врахування природної родючості (бонітету) ґрунтів; застосування оптимальних доз внесення органічних і мінеральних добрив, інтегрованих систем захисту рослин від бур'янів, шкідників та хвороб; упровадження нових перспективних і районованих сортів (гібридів) культур; удосконалення агротехніки тощо.

Формула для розрахунку ресурсної врожайності (Вр) має такий вигляд:

$$Вр = Вп + Пд + Пс + Па, \qquad (1)$$

де Вп – частина врожайності, яку можна отримати за рахунок природної родючості ґрунтів (без застосування добрив), ц з 1га; Пд – приріст врожайності від внесення добрив, ц з 1га; Пс – приріст врожайності за рахунок впровадження нових сортів, ц з 1га; Па – приріст врожайності від удосконалення агротехніки, ц з 1га.

Можливе застосування і більш простої формули:

$$Вр = ЦБ + О1К1 + О2К2, \qquad (2)$$

де Ц – ціна бала, Б – бонітет ґрунтів; О1 та О2 відповідно окупність мінеральних і органічних добрив; К1 та К2 – кількість внесених мінеральних і органічних добрив.

В обох випадках можливим є застосування поправного коефіцієнта для коригування розрахункової врожайності з огляду на прогнозовані погодні умови планового року.

Здобувачу вищої освіти надається право самостійного вибору того чи іншого методу (формули) планування врожайності культур, але обов'язковою вимогою при цьому є відображення в курсовому проекті усіх необхідних розрахунків.

1. Планування ресурсної врожайності з використанням формули (1):

а) врожайність за рахунок природної родючості ґрунтів (Вп.)

Для проведення розрахунків слід підготувати дані про розміщення і площу посіву окремих культур в полях сівозмін, попередники, якісну оцінку ґрунтів у бонітетних балах, ціну 1 бала в центнерах або кілограмах врожаю відповідних культур. Така інформація міститься у матеріалах ґрунтового обстеження підприємств, а саме: планах ґрунтів, плані землеустрою, нарисах ґрунтів. Використовуються також дані з довідників по плануванню сільського господарства.

При відсутності в підприємстві таких відомостей або неможливості їх отримання, необхідні дані надаються студенту безпосередньо у завданні на виконання курсового проекту. Зразок проведення розрахунків наведено у додатку А 27.

б) розрахунок приросту врожайності від внесення добрив (Пд).

Заслуговують на увагу два підходи.

Перший підхід передбачає використання даних про обсяги запланованих до внесення на 1га посіву культури органічних (у тоннах) і мінеральних добрив (у кг д.р.) та даних про окупність одиниці добрив (1т органічних; 1кг д.р. NPK мінеральних) врожаєм культури. Множенням кількості добрив на значення їх окупності та наступним додаванням отриманих результатів визначається сумарний приріст врожайності від застосування добрив.

Найбільш складним тут є питання кількості внесення добрив під ту чи іншу сільськогосподарську культуру в плановому році. Звичайно, краще всього було б застосовувати оптимальні дози, які б враховували з одного боку фактичну забезпеченість ґрунтів поживними речовинами, а з іншого – потребу культури в поживних речовинах для формування певного рівня врожайності. У такому випадку маємо справу не з плануванням, а програмуванням врожайності, адже плановий рівень врожайності тут задається заздалегідь, а вже під нього визначається потреба в добривах. Такий підхід можливий (і бажаний) в самодостатніх господарствах, для яких не існує проблем із заготівлею і придбанням необхідної кількості органічних і мінеральних добрив. Сьогодні ж у більшості господарств такі можливості відсутні і тому навіть під провідні культури в них вноситься значно менше добрив, ніж це визначено науково обґрунтованими рекомендаціями. В курсовому проекті рекомендується враховувати дану обставину і планувати

внесення добрив на рівні, який на 10…15% перевищує фактичне їх внесення в кращому за цим показником році. **В окремих випадках дані про застосування добрив надаються в завданні на виконання роботи.**

Другий підхід базується на проведенні спеціальних розрахунків по визначенню величини приросту врожаю від кількості передбачених до внесення органічних та мінеральних добрив

в) розрахунок приросту врожайності від сортооновлення (Пс).

За рівень врожайності нового сорту приймаються дані селекційно-генетичного інституту, в якому було виведено сорт, дані найближчої сортовипробувальної станції, результати виробничого випробування сорту в умовах господарства. Розрахунок проводиться за формулою:

$$Пс = (Ф \times В) : 100, \quad (3)$$

де Ф – різниця у врожайності між сортом, який впроваджується і сортом, який заміщується; В – відсоток площі нового сорту у загальній площі посіву культури, %.

г) розрахунок приросту врожайності від удосконалення агротехніки (Па)

Дані про прирости врожайності за рахунок упровадження того чи іншого агротехнологічного заходу беруться з рекомендацій науково-дослідних установ, довідників з планування, матеріалів досліджень, проведених агрономічною службою підприємства тощо.

2. Планування ресурсної врожайності з використанням формули (2).

Порядок визначення ресурсної врожайності сільськогосподарських культур за цим методом особливих пояснень не вимагає. В той же час, слід зауважити, що всі запропоновані методи вимагають великих витрат праці і часу, а тому в курсовому проекті їх слід застосовувати лише по відношенню до тих культур, які в економіці підприємства відіграють визначальну роль. Як правило, це зернові, соняшник, ріпак, овочі. Що стосується інших культур, то їх врожайність рекомендується визначати з використанням більш простих методів, наприклад шляхом розрахунку середньопрогресивного показника. При плануванні врожайності багаторічних плодових культур приріст врожайності необхідно визначати ще й з урахуванням передбачуваної ліквідації зрідженості насаджень.

При плануванні посівних площ сільськогосподарських культур необхідно мати на увазі, що їх розміри залежать від:

– потреби підприємства в конкретних видах продукції рослинництва;

– обмежень у сівозмінах, матеріальних, трудових і фінансових ресурсах;

– ефективності виробництва (конкурентоспроможності) окремих культур.

Не можна залишати поза увагою також рекомендації науково-дослідних установ щодо структури посівних площ для даної природно-кліматичної зони, багаторічний досвід у цій справі самого підприємства, інші вимоги.

Перше, що необхідно зробити, це обчислити загальну площу посіву сільськогосподарських культур на плановий рік. На практиці планування посівних площ культур можна здійснити двома способами *(який спосіб застосувати вирішує сам здобувач вищої освіти)*.

Перший спосіб передбачає жорстке дотримання запроваджених у підприємстві сівозмін (приводяться в додатках до курсового проекту) та прийнятого в них чергування культур. У цьому випадку **планові посівні площі окремих культур – це фактично сума площ їх посівів згідно прийнятої ротації культур у сівозмінах на плановий рік.** Якщо обирається саме цей спосіб планування посівних площ то в курсовому проекті обов'язково слід відзначити, що він не вважається ринковим, оскільки ніяким чином не враховує кон'юнктуру ринку та ефективність виробництва (конкурентоспроможність) окремих культур. Після проведення необхідних розрахунків отримані результати відображаються у таблиці.

Більш обґрунтованим (ринковим) є **другий спосіб**, який передбачає таку послідовність проведення розрахунків: а) визначення планової потреби підприємства в окремих видах продукції рослинництва; б) обчислення попередніх планових площ культур (діленням планової потреби на заплановану врожайність відповідної культури); в) розміщення отриманих площ на полях сівозмін.

Згідно з цим підходом у планові обсяги виробництва продукції рослинництва слід включати усі її потреби, у тому числі і на створення насіннєвого фонду. Але виникає проблема з проведенням розрахунків, адже дані про посівні площі, під які створюються насіннєві фонди поки що невідомі. Має місце замкнуте коло: з одного боку, планові площі за цим способом не можна визначити бо відсутні дані про потребу в насінні, а з іншого – потребу в насінні не можна визначити бо немає даних про планові площі. У такому випадку потребу в насінні визначають з використанням фактичних (середніх) даних про посівні площі культур за минулі роки.

Для визначення потреби в насінні окремих сільськогосподарських культур попередньо необхідно встановити вагові норми висіву насіння на 1га, а потім помножити їх на заплановану площу посіву. При цьому слід мати на увазі, що на насіннєві цілі може використовуватись як власне насіння підприємства, так і куповане та виміняне. Створюються також страхові фонди насіння по ярих культурах у розмірі 10…15% від потреби. Одночасно з розрахунками потреби визначається і планова вартість насіння

Що стосується інших потреб підприємства в продукції рослинництва, то їх обсяги визначають з урахуванням кон'юнктури, що склалася на ринку сільськогосподарської продукції, можливостей для переробки продукції безпосередньо в підприємстві, прийнятої форми розрахунків з

орендодавцями за орендовані в них землю і майно, потреби в продукції на годівлю худоби й птиці, необхідності виділення в рахунок оплати праці тощо. Шляхом додавання усіх потреб за окремими видами продукції і наступним діленням отриманих результатів на заплановану врожайність відповідних культур отримують початковий варіант планових посівних площ, визначених на основі другого способу. Після цього початковий варіант планових площ включають у систему сівозмін підприємства і при потребі корегують їх розміри в бік збільшення або зменшення

Вирішуючи питання розміщення посівних площ на полях сівозмін необхідно дотримуватись такої послідовності дій. Спочатку обчислюються площі технічних культур, після цього овоче-баштанних культур і картоплі, потім кормових і, насамкінець, зернових. При цьому важливо щоб зменшення (збільшення) площ одних культур компенсувалося за рахунок збільшення (зменшення) площ інших культур – максимально рівнозначних за біологічними ознаками, технологією вирощування, характером використання і т.п. Наприклад, якщо під впливом вимог сівозмін виникла потреба у зменшенні попередньо визначеної площі посіву озимої пшениці, то це зменшення може бути компенсоване збільшенням площі посіву озимого ячменю, а необхідність збільшення посівів ярого ячменю може бути забезпечена за рахунок скорочення площ вівса, інших ярих, насамперед, зернових культур і т.п. При цьому слід мати на увазі, що відхилення скорегованих площ посіву культур від їх початкового варіанту не мусить зумовлювати необхідність внесення значних змін у раніше виконані розрахунки по визначенню планової потреби у відповідних видах продукції рослинництва та запланованої врожайності культур.

3.2. При плануванні валових зборів продукції рослинництва слід враховувати особливості методик проведення розрахунків за окремими їх видами.

Зернові і зернобобові культури. Валовий збір зерна показується у масі після його доробки, тобто за виключенням не використовуваних відходів та усушки. Саме цей обсяг і покликаний забезпечити усі потреби підприємства в зерні.

У валовий збір зернових включається і кукурудза, зібрана в стадії повної стиглості. При цьому враховується вона двома показниками: у фізичній масі качанів і в перерахунку качанів на сухе зерно (зерно базової вологості).

Качани кукурудзи перераховуються у сухе зерно по фактичному відсотку його виходу з качанів (визначається хлібоприймальними пунктами або безпосередньо в господарстві) і з урахуванням базової вологості зерна (14%). Формула розрахунку сухого зерна:

$$O = M \times \frac{100 - Bф}{100 - Bб} \ , \qquad (4)$$

де О - маса зерна базової вологості (сухе зерно); М - фізична маса зерна; Вф - фактичний відсоток вологості; Вб - базовий відсоток вологості.

Соняшник та інші олійні культури. Валовий збір обчислюється у масі основної продукції після доробки.

Цукровий буряк. Валовий збір „фабричного буряка" обчислюється у фізичній масі основної продукції. Цукровий буряк, посіяний на корм худобі, також обчислюється у масі основної продукції, але враховується окремо у складі кормових культур.

Картопля та овоче-баштанні культури. Валовий збір обчислюється у фізичній масі основної продукції.

Кормові культури. Валовий збір обчислюється у фізичній масі продукції. Зелена маса сіяних кормових трав і природних кормових угідь, що призначена для виготовлення сінажу, силосу та трав'яного борошна враховується у масі її виробництва в натурі, а обсяги виробництва сінажу, силосу, трав'яного борошна обчислюються за спеціальними коефіцієнтами. Якщо на одній і тій же площі планом намічається декілька покосів, то у валовий збір включається вся продукція, тобто її сума.

Побічна продукція. Обсяги виробництва побічної продукції (соломи, у тому числі однорічних і багаторічних трав, які вирощуються на насіння; полови; гички; кукурудзиння тощо) обчислюються з урахуванням площ посіву відповідних культур та її „врожайності". Врожайність побічної продукції з 1га прийнято визначати за співвідношенням маси між основною і побічною продукцією. Дані про таке співвідношення містяться в довідниках по плануванню сільського господарства.

Планові обсяги виробництва різних видів продукції представляють собою результат від множення планової врожайності культур на планові площі їх посіву**.** Розрахунки рекомендується провести у таблиці (приклад - додаток А 10).

Що стосується питання розподілу запланованої продукції за напрямами її використання, то при його вирішенні рекомендується орієнтуватися або на фактичні середні дані за попередні роки, або на планові показники, зазначені у таблиці "Баланс продукції рослинництва" річного плану розвитку підприємства (мається на увазі можливість використання в роботі цих даних в якості орієнтирів). Це не стосується продукції, призначеної для годівлі худоби й птиці, її планову потребу слід визначити самостійно.

Для визначення потреби підприємства в кормах необхідно попередньо підготувати інформацію про планові обсяги виробництва різних видів продукції тваринництва, прийняті у господарстві норми витрат поживних речовин (в кормових одиницях) на виробництво одиниці окремого виду продукції, раціональні для умов підприємства типи годівлі худоби й птиці (структуру річних раціонів).

При відсутності або неможливості отримати дані про планові обсяги виробництва продукції тваринництва можна скористатися таким прийомом їх визначення: фактичні дані у середньому за досліджуваний період (три роки) скорегувати у сторону збільшення на 7-10%. Якщо ж немає відомостей про норми витрат кормів і структуру річних раціонів годівлі худоби й птиці, то їх необхідно взяти з довідників по плануванню сільського господарства.

Завершується даний підрозділ роботи побудовою зведеної таблиці, в якій показуються напрями і обсяги використання продукції рослинництва в плановому році

У короткому коментарі до змісту цієї таблиці рекомендується дати характеристику каналів збуту і використання продукції, звернути увагу на ціни, за якими вона реалізується, внести пропозиції по удосконаленню структури її використання.

На практиці використовуються добрива як органічного, так і неорганічного походження. На їх долю припадає досить вагома частка витрат, пов'язаних з виробництвом рослинницької продукції. Тому дуже важливо, щоб у процесі розроблення виробничої програми рослинництва питанню планування потреби і використання добрив приділялась належна увага.

1. Планування заготівлі і потреби органічних добрив.

Серед різних видів органічних добрив чільне місце займає гній, заготівля якого ґрунтується на використанні у розрахунках орієнтовних норм виходу гною від однієї голови худоби та птиці. Такі норми наводяться практично у всіх довідниках з планування сільського господарства (приклад – додаток Б 11). Кількість гною, яка може бути використана як органічне добриво під сільськогосподарські культури, обчислюється шляхом множення середньорічного поголів'я окремих видів тварин на норми виходу гною з розрахунку на 1 голову.

У курсовому проекті розрахунок можливої заготівлі органічних добрив пропонується в таблиці (додаток А 28)

Що стосується визначення потреби в органічних добривах для внесення їх під культури планового року, то в процесі проведення розрахунків слід використовувати дані індивідуального завдання, яким передбачені норми внесення гною на 1га посіву *провідної* культури. Множенням планової площі цієї культури на норму внесення добрив отримують необхідну потребу їх. Після цього проводиться співставлення отриманого результату з визначеним раніше обсягом заготівлі добрив (додаток А 28). При відсутності балансу між фактичною наявністю добрив і їх потребою проводиться пошук джерел поповнення обсягів органіки за умови її недостачі, або, навпаки, проводиться розподіл надлишків її серед інших культур.

Якщо під провідну культуру внесення органічних добрив індивідуальним завданням не передбачається, то студент самостійно розподіляє визначений обсяг заготівлі органіки між іншими культурами, обираючи серед них найбільш значимі для економіки підприємства.

2. Планування потреби в мінеральних добривах.

Необхідна кількість мінеральних добрив, яку підприємству слід придбати для внесення у плановому році, обчислюється на основі норм їх внесення з розрахунку на 1га та запланованих площ посіву культур, під які

вони будуть вноситись. Норми внесення добрив рекомендується визначити на підставі матеріалів довідників з планування сільського господарства.

Розрахунки по визначенню планової потреби в органічних і мінеральних добривах та їх вартості проводяться у таблиці (додаток А 12).

Примітка. У вартість мінеральних добрив включаються витрати на їх придбання і транспортування до місця зберігання в господарстві.

3. Планування потреби в засобах захисту рослин.

Потреба в конкретних хімічних та інших, наприклад біологічних препаратах захисту рослин, визначається з урахуванням науково встановлених норм їх витрат на 1га посіву культур, 1т насіння, 1м^3 приміщення тощо. При цьому слід орієнтуватися на нові більш ефективні засоби і лише ті, які рекомендовані до застосування Державною комісією з хімічних засобів боротьби із шкідниками, хворобами рослин і бур'янами. Необхідну кількість препарату визначають наступним чином: норми витрат препарату на 1га, 1 т, 1м^3 тощо множать на площу, яка підлягає обробітку (кількість насіння, яке підлягає протруюванню, об'єм приміщення). Після цього отриманий результат множиться на заплановану кратність обробок.

Вартість препаратів визначається шляхом множення потреби в конкретному препараті на ціну його придбання плюс витрати на транспортування. Можливий і такий варіант: вартість придбання препарату збільшується на 20-25%. Таке збільшення є не що інше як націнка, яка включає витрати на транспортування препарату, податок на додану вартість та деякі інші витрати, пов'язані з його застосуванням. У курсовому проекті дані розрахунки виконуються в таблиці, форма якої подається нижче у додатку А 13.

3.3 Згідно з Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затвердженими наказом Мінагрополітики України №132 від 18.05.2001р. та змінами, внесеними наказами №355 (V0355555-01) від 06.12.2001р., №362 (V0362555-02) від 25.11.2002 р., №589 (V0589555) від 31.10.2005р. примірний перелік статей витрат виробництва, що формують собівартість продукції рослинництва, включає: витрати на оплату праці; насіння та посадковий матеріал; паливо та мастильні матеріали; добрива; засоби захисту рослин; роботи та послуги; витрати на ремонт необоротних активів; інші витрати на утримання основних засобів; інші витрати; загальновиробничі витрати.

Фактично, як це випливає зі змісту довідки 1 (ф. №50–сг річна), перелік статей витрат, за якими групуються витрати, що включаються у виробничу собівартість продукції рослинництва, охоплює:

– насіння та посадковий матеріал;
– мінеральні добрива;
– нафтопродукти;
– оплата послуг і робіт сторонніх організацій;
– решта матеріальних витрат;

– прямі витрати на оплату праці;
– відрахування на соціальні заходи;
– амортизація необоротних активів;
– решта інших прямих та загальновиробничих витрат.

Планові витрати виробництва розраховуються з використанням даних технологічних карт вирощування культур або з використанням відповідних нормативів. Зважаючи на те, що такі розрахунки досить трудомісткі, а до того ж у багатьох підприємствах технологічні карти і нормативи виробничих витрат або застаріли, або й відсутні зовсім, в курсовому проекті рекомендується застосувати більш простий підхід, сутність якого полягає у наступному. У розрахункових таблицях по складанню плану розвитку сільськогосподарського підприємства (табл. ”Виробництво і собівартість продукції рослинництва”) містяться кошториси планових витрат по статтях у розрізі окремих культур та їх груп. Цими даними можна скористатись для проведення власних розрахунків. Але перш за все необхідно встановити первісні значення нормативів, які були використані у ході планування витрат у галузі рослинництва. Для цього постатейні витрати (за винятком статей “Добрива”, “Засоби захисту рослин”, “Насіння та посадковий матеріал”, значення яких були розраховані вище) необхідно поділити на посівну площу культури, або обсяг виходу продукції. У першому випадку отримаємо нормативи витрат за окремими статтями з розрахунку на 1га, у другому – на 1ц. При необхідності їх слід скорегувати відповідно до намічуваних у курсовому проекті змін врожайності культур, технології виробництва продукції, розмірів оплати праці, обсягів та вартості робіт і послуг і т. ін.

При включенні у витрати виробництва вартості добрив, засобів захисту рослин, насіння та посадкового матеріалу її значення необхідно збільшувати на 15-20%, що обумовлюється необхідністю здійснення додаткових витрат по їх застосуванню.

Якщо в підприємстві бізнес-план або інші види річних планів не складаються і отримати зазначеним способом потрібні нормативи неможливо, то можна скористатися матеріалами річної звітності господарства, насамперед довідки 1 (ф. №50–сг річна). На їх підставі реальним є обчислення фактичних значень постатейних витрат на 1га посіву або 1ц продукції певної культури. Такі значення розраховуються у середньому за три попередні роки і в подальшому корегуються у залежності від намічуваних і очікуваних змін, як це було зазначено вище. Отримані таким чином нормативи витрат (в курсовому проекті подаються у вигляді додатка) множаться на планову площу культур або плановий обсяг продукції. Це не стосується статей, ”Добрива”, “Засоби захисту рослин”, “Насіння та садивний матеріал”, оскільки витрати по них були обчислені з застосуванням інших підходів.

Розраховані витрати складають виробничу собівартість окремих культур, їх груп, а також продукції рослинництва в цілому (додаток А 14). Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств

детально розглядаються методичні підходи до визначення собівартості одиниці різних видів продукції рослинництва. Спираючись на них слід виконати необхідні розрахунки.

Висвітлення даного підрозділу курсового проекту рекомендується завершити розрахунком нормативної потреби галузі у прямих витратах праці. Для цього слід використати прийняті в підприємстві нормативи витрат праці на 1га площі сільськогосподарських культур, плодових насаджень, ягідників тощо (беруться з технологічних карт вирощування культур) або дані довідників з планування сільського господарства.

Логічним продовженням розрахунків, пов'язаних з обчисленням планових витрат праці є визначення середньорічної чисельності працівників галузі. Для цього загальну кількість людино-днів слід поділити на річний фонд робочого часу одного працівника (280 днів при шестиденному робочому тижні або 236 днів – при п'ятиденному).

Даний розрахунок можна здійснити й наступним чином. Виходячи з 40-годинного робочого тижня і місячної робочої норми (встановлюється Кабінетом Міністрів України на кожен рік) визначається річний фонд робочого часу одного працівника в людино-годинах. Після цього загальна потреба галузі у витратах праці в людино-годинах ділиться на річний фонд робочого часу одного працівника, теж в людино-годинах. Отриманий результат подається в тексті роботи і відповідним чином коментується.

Розрахунок проектних показників розвитку рослинництва слід розпочати з обчислення вартості валової продукції галузі у постійних цінах. До її складу необхідно включити як основну, так і побічну продукцію

У поясненнях основну увагу необхідно акцентувати на намічуваних згідно з планом змінах фізичних обсягів і вартості валової продукції. Слід дати оцінку цим змінам з точки зору їх економічної та господарської доцільності.

Після цього розраховуються планові суми надходжень коштів і фінансові результати від реалізації продукції галузі

При проведенні розрахунків виникає проблема обчислення планових витрат на реалізацію того чи іншого виду продукції галузі. В курсовому проекті її вирішення пропонується здійснити шляхом використання даних форми №50-сг (графи 5 та 6). На підставі цих даних є можливість визначити фактичний відсоток витрат, пов'язаних з реалізацію продукції у повній її собівартості (дані графи 6 мінус дані графи 5 діляться на дані графи 6, а отриманий результат множиться на 100). У подальших розрахунках виробнича собівартість реалізованої продукції (її обсяг обчислюється через коефіцієнт товарності – результат ділення обсягу реалізації продукції на обсяги її виробництва, помножений на 100) збільшується на цей відсоток. Важливо зазначити, що у випадку необхідності коефіцієнт товарності і відсоток витрат на реалізацію продукції можуть коригуватися як у бік їх збільшення, так і зменшення.

Що стосується планових цін реалізації, то тут рекомендується виходити з наступного: продукція, яка намічається до споживання в межах

підприємства оцінюється по собівартості її виробництва, а продукція, яка реалізується на сторону – по цінах, обумовлених у контрактах на її продаж.

В кінці підрозділу наводиться розрахунок планових показників економічної ефективності, які порівнюються зі середніми рівнями їх за останні 2-3 роки по окремих групам культур – урожайність, собівартість 1 ц, ціна 1 ц, продуктивність 1 ц, прибуток на 1 ц і 1 га, рівень рентабельності.

Якщо курсовий проект викладається у цілому по рослинництву, то закінчується проектний розділ роботи розрахунком і порівняльною характеристикою планових і фактичних показників (приклад – додаток А 20).

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізов С. П., Канінський П. К. Організація аграрного виробництва і бізнесу : підруч. Київ : Четверта хвиля, 2013. 624 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підруч. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
3. Березівський П. С., Михалюк П. І. Організація виробництва в сільськогосподарських підприємствах : навч. посіб. Львів : Українські технології, 2002. 448 с.
4. Волощук В. М., Ільчук М. М., Коновал І. А. Бізнес-план інвестиційно-інноваційного проекту будівництва і експлуатації свинокомплексу потужністю 24 000 голів. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2011. 68 с.
5. Рудько Р. М., Радько В. І., Маршалок М. С., Нікітченко С. О. Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств: теорія і практика. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт», 2012. 605 с.
6. Ільчук М. М., Волощук В. М., Коновал І. А. Бізнес-план інвестиційно-інноваційного проекту реконструкції молочного комплексу на 1600 корів із замкнутим циклом виробництва. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2011. 72 с.
7. Ільчук М. М., -планування підприємницької діяльності в АПК : навч. посіб. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2013. 308 с.
8. Ільчук М. М., Коновал І. А Бізнес Бізнес-планування підприємницької діяльності в сфері АПК. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2012. 361 с.
9. Ільчук М. М., Гурська І. С. Ефективне функціонування аграрних підприємств на ринку молока : моногр. Бережани : Комп'ютерний центр «Яна», 2012. 254 с.
10. Ільчук М. М., Коновал І. А., Мельникова І. В. Пропозиція на ринках тваринницької продукції та бізнес-планування її виробництва. Київ : Аграр Медіа Груп, 2013. 533 с.
11. Ільчук М. М., Радько В. І., Мельникова І. В. Розвиток молокопродуктового підкомплексу в умовах глобалізації. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт», 2011. 512 с.
12. Ільчук М. М., Радько В. І., Мельникова І. В. Розвиток ринку молочної продукції. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт», 2012. 427 с.
13. Кваша С. М., Ільчук М. М., Коновал І. А., Федюшко М. М. Прогнозування виробництва продукції рослинництва та його ресурсне забезпечення в Україні. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 244 с.
14. Любар Р. П., Андросович І. І. Ефективне функціонування аграрних підприємств: теорія та практика. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт», 2012. 435 с.
15. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві : підруч. Київ : КНЕУ, 2004. 495 с.
16. Радько В. І., Маршалок М. С., Нікітченко С. О., Рудько Р. М. Організаційно-економічні відносини у сфері виробництва та переробки молока. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт», 2013. 438 с.

17. Мазнєв Г. Є., Калініченко С. М., Щербакова І. С., Грідін О. В. Організація виробництва : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Харків : Майдан, 2013. 604 с.

18. Підприємницька діяльність в аграрному секторі економіки: стан та перспективи / Р. М. Рудько та ін. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт», 2012. 605 с.

19. Світовий ринок молока і молочної продукції: стан і тенденції розвитку / В. І. Радько та ін. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт», 2013. 305 с.

20. Ільчук М. М., Коновал І. А., Гурська І. С., Кирилюк О. Ф. Формування попиту та пропозиції на ринках основних видів тваринницької продукції. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2012. 298 с.

Інтернет-ресурси

1. Методологія та методи наукового дослідження - Refine. *Реферати, курсові, дипломні роботи - Refine*. URL: http://www.refine.org.ua/pageid-4859-4.html (дата звернення: 22.10.2021).

2. Пошук, накопичення та обробка наукової інформації : Методологія та організація наукових досліджень. Конспект лекцій : Бизнес-книги. *Бизнес-книги*.
URL: http://elkniga.info/book_273_glava_8_2.2_Poshuk,_nakopichennja_ta_o.html (дата звернення: 22.10.2021).

3. Офіційний портал Верховної Ради України. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://www.rada.gov.ua/ (дата звернення: 22.10.2021).

4. Кабінет Міністрів України - Головна. *Головна | Кабінет Міністрів України*. URL: https://www.kmu.gov.ua/ (дата звернення: 22.10.2021).

5. *Міністерство аграрної політики та продовольства України* **:** у*рядовий портал.* URL: www.minagro.kiev.ua. (дата звернення: 22.10.2021).

6. *Державна служба статистики України* : офіційний веб-сайт. URL: http:www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення: 22.10.2021).

7. Національний інститут стратегічних досліджень. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/ (дата звернення: 22.10.2021).

8. Что такое плагиат, или О западных стандартах научной этики. *Сторінки Євгена Ніколаєва*. URL: https://www.skeptic.in.ua/what-is-plagiarism/ (дата звернення: 22.10.2021).

ДОДАТКИ

А. Зразки оформлення титульного аркуша курсової роботи та окремих розрахункових матеріалів

Зразок оформлення титульного аркуша курсової роботи

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра готельно-ресторанної справи та організації бізнесу

КУРСОВА РОБОТА

з організації виробництва і планування діяльності аграрних формувань на тему: _____

_____

_____

Здобувача вищої освіти _____курсу_____групи
освітнього ступеня «молодший бакалавр» спеціальності
201 «Агрономія»

_____

прізвище та ініціали

Керівник_____

посада, вчене звання, науковий ступінь

_____

прізвище та ініціали

Національна шкала_____

Кількість балів:_____Оцінка: ECTS_____

м. Миколаїв – 20___ рік

ДОДАТОК А 1

Показники розміру підприємства

Показники	20...р.	20...р.	20...р.	20...р. у % до 20...р.

Валова продукція (у постійних цінах 2015 р.) – всього, тис. грн				
у т. ч.: рослинництва				
тваринництва				
Валова продукція (у поточних цінах), тис. грн				
у т. ч.: рослинництва				
тваринництва				
Товарна продукція, тис. грн				
у т. ч.: рослинництва				
тваринництва				
Загальна земельна площа, га				
у т. ч. площа сільськогосподарських угідь				
з них площа ріллі				
Середньорічна чисельність працівників, чол.				
у т.ч.: рослинництва				
тваринництва				
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн				
Поголів'я тварин, ум. гол.				
Енергетичні потужності, к. с.				

ДОДАТОК А 2

Склад та структура товарної продукції підприємства

Продукція	Виручка від реалізації, тис. грн			Сума за 3 роки, тис. грн	Структура грошових надходжень у середньому за 3 роки, %	
	20..... р.	20.....р.	20.....р.		по підприємству	по с.-г. виробництву
Зерно						
Соняшник						
Овочі						
Інші						
Всього по рослинництву						
						Продовження додатку А2
Молоко						
Приріст ВРХ						
Продукція свинарства						
Продукція птахівництва						
Інші						

Всього по тваринництву						
Всього по сільгоспвиробництву						100,0
Послуги в сільському господарстві						х
Разом по підприємству					100,0	х

ДОДАТОК А 3

Розміри і структура землекористування підприємства

Назва угідь	20…р.		20…р.		20…р.		20…р. у % до 20…р.
	га	%	га	%	га	%	
Сільгоспугіддя – всього		100,0		100,0		100,0	
з них: рілля							
сіножаті							
пасовища							
сади							
виноградники							
інші							

ДОДАТОК А 4

Забезпеченість рослинництва матеріально-технічними ресурсами

Види матеріально-технічних ресурсів	20 . . . р.		20 . . . р.		20 . . . р.	
	Наявність	Нормативна потреба	Наявність	Нормативна потреба	Наявність	Нормативна потреба
Трактори, шт.						
Комбайни зернозбиральні, шт.						
Комбайни бурякозбиральні, шт.						
Комбайни овочезбиральні, шт.						
Сівалки, шт.						
Культиватори, шт.						
Борони дискові, шт.						
Машини для внесення добрив, шт.						
Обприскувачі						
Зерносховища, т						

ДОДАТОК А 5

Обсяги і напрями використання продукції рослинництва, т

Канали реалізації та використання продукції	20. . . р.	20. . . р.	20. . . р.	У середньому за 3 роки
Зерно				
Реалізація:				

- за договорами				
і т. д.				
Внутрішньогосподарське використання:				
- насіння				
і т. д.				
Соняшник				
Реалізація:				
- за договорами				
і т. д.				
Внутрішньогосподарське використання:				
- переробка на олію				
і т. д.				
Овочі				

ДОДАТОК А 6

Обсяги і напрями використання молока, т

Показники	20. . . р. (базовий)	20. . . р.	20. . . р. (звітний)	У середньому за 3 роки	Звітний рік у % до базового
Реалізація:					
за договорами					
на ринках					
магазинах, палатках					
інша					
Внутрішньогосподарське використання:					
випоювання телятам					
промислова переробка					
громадське харчування					
інше					
Разом					

ДОДАТОК А 7

Економічна ефективність виробництва с.-г. продукції

Показники	20...р.	20...р.	20...р.	20... р. у % до	
				20...р.	20...р.
Вартість валової продукції (у постійних					

цінах 2015 р.), грн:					
- на 100 грн матеріальних витрат					
- на 100 грн основних і оборотних засобів					
Вартість валової продукції (у постійних цінах 2015 р.) на:					
- 100га сільгоспугідь, грн					
- 1 середньорічного працівника, грн у т.ч.: рослинництва тваринництва					
Рентабельність підприємства, %					
Норма прибутку, %					

ДОДАТОК А 8

Економічна ефективність виробництва молока

Показники	20… р.	20… р.	20... р.	У середньому за 3 роки	Звітний рік у % до базового
Надій на 1 корову, кг					
Трудомісткість 1 ц, люд-год.					
Виробнича собівартість 1 ц, грн					
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн					
Ціна реалізації 1 ц, грн					
Прибуток у розрахунку на 1 ц, грн					
Прибуток у розрахунку на 1корову, грн					
Рівень рентабельності, %					

ДОДАТОК А 9

Склад і структура виробничої собівартості 1 ц продукції рослинництва, у середньому за 20. . . – 20. . .рр.

Статті витрат	Зерно	Соняшник	Плоди	Ін.

	грн	%	грн	%	грн	%	грн	%
Прямі матеріальні витрати								
з них: - насіння та посадковий матеріал								
- мінеральні добрива								
- нафтопродукти								
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій								
решта матеріальних витрат								
Прямі витрати на оплату праці								
Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати								
з них: - амортизація необоротних активів								
- відрахування на соціальні заходи								
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат								
Виробнича собівартість - усього		100		100		100		100

ДОДАТОК А 10

Планові обсяги виробництва продукції рослинництва

Культури	Площа, га	Врожайність, ц з 1га	Валовий збір продукції, ц		
			основної		побічної
			у бункерній вазі	у вазі після доробки	
. . .					
. . .					
. . .					

ДОДАТОК А 11

Розрахунок річної потреби корів у кормах та вартості кормів

Види кормів	Структура річного раціону	Потреба кормів	Ціна 1 ц, грн	Вартість, грн

		у ц корм. од.	у натурі, ц		
Разом	100		х	х	
Підстилка	х	х			

ДОДАТОК А 12

Розрахунок потреби і вартості добрив

Культури	Планові площі посіву, га	Органічні добрива				Мінеральні добрива												Загальна вартість, грн
						Азотні				Фосфорні				Калійні				
		Планується внести на 1га, т	На всю площу, т	Вартість 1 т, грн	Вартість всього, грн	Планується внести на 1га, ц	На всю площу, ц	Вартість 1 ц в натурі, грн	Вартість всього, грн	Планується внести на 1га, ц	На всю площу, ц	Вартість 1 ц в натурі, грн	Вартість всього, грн	Планується внести на 1га, ц	На всю площу, ц	Вартість 1 ц в натурі, грн	Вартість, всього, грн	
. . .																		
. . .																		
. . .																		
Всього		х		х		х		х		х		х		х		х		

ДОДАТОК А 13

Розрахунок потреби і вартості захисту рослин

Назва препарату	Об'єкт застосування	Площа обробітку, кількість насіння і т. ін. га, т, ц, кг	Норми витрат препарату на 1га, 1т 1кг	Кратність обробок, разів	Потреба в препараті, кг, ц	Ціна (кг, ц), грн	Загальна вартість, грн
. . .							
. . .							
. . .							
Всього	х	х	х	х	х	х	

ДОДАТОК А 14

Виробнича собівартість продукції рослинництва, тис. грн

Продукція	Виробнича собівартість, всього (сума граф 2, 8,9)	У тому числі										
		прямі матеріальні витрати (сума граф 3-7)	з них					прямі витрати на оплату праці	інші прямі витрати та загально-виробничі витрати, всього (сума граф 10-12)	з них		
			насіння та посадковий матеріал	мінеральні добрива	нафтопродукти	оплата послуг і робіт сторонніх організацій	решта матеріальних витрат			амортизація необоротних активів	відрахування на соціальні заходи	решта інших прямих та загальновиробничих витрат
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Разом												

ДОДАТОК А 15

Витрати на виробництво продукції

Склад витрат	Фактично в 20… р.		По плану	
	грн	%	грн	%
Всього витрат		100		100
з них: корми;				
нафтопродукти;				
оплата послуг і робіт сторонніх організацій;				
решта матеріальних витрат;				
прямі витрати на оплату праці;				
амортизація необоротних активів				
відрахування на соціальні заходи;				
решта інших прямих та загальновиробничих витрат;				

ДОДАТОК А 17

Витрати на виробництво продукції

Склад витрат	У середньому за 3 роки*		По плану	
	грн	%	грн	%
Витрати на оплату праці				
Відрахування на соціальні заходи				
Паливо і мастильні матеріали				
Засоби захисту тварин				
Корми				
Роботи та послуги				
Витрати на ремонт основних засобів				
Інші витрати на утримання основних засобів				
Інші прямі затрати				
Витрати на управління та обслуговування виробництва				
Всього витрат		100		100

**Порядковий номер таблиці такий же тому, що вона замінює попередню.*

Калькулювання собівартості продукції

ДОДАТОК А 20

Основні економічні показники розвитку галузі

Показники	У середньому за ... - ... рр.	По плану	Відхилення (+,-) плану від факту
Валова продукція (в постійних цінах 2015р.), усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 1 середньорічного працівника			
Виручка від реалізації продукції, усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 1 середньорічного працівника			
Прибуток, усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 1 середньорічного працівника			
Виробничі витрати, усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 100 грн валової продукції, грн			
Рівень рентабельності, %			

ДОДАТОК А 22

Склад та структура орних земель підприємства

Культури та види угідь	20…р.			20…р.			20…р.			У середньому за 3 роки		
	га	%		га	%		га	%		га	%	
Рілля – всього		100	х		100	х		100	х		100	х
Чисті пари			х			х			х			х
Площа посівів			100			100			100			100
у т.ч.: зернобобові												
кукурудза												
ріпак												
соняшник												
овочі												
баштанні												
кормові												
інші												

ДОДАТОК А 23

Площі, видовий і сортовий склад багаторічних насаджень підприємства

Багаторічні насадження	20…р.		20..р.		20…р.		У середньому за 3 роки	
	га	%	га	%	га	%	га	%
Плодоягідні насадження - всього		100		100		100		100
Сади зерняткові								
з них, яблуні:								
(перелік сортів)								
груші:								
(перелік сортів)								
айва:								
(перелік сортів)								
Сади кісточкові:								
з них, вишні:								
(перелік сортів)								
Ягідники								
смородина								
малина								
Виноградники - всього		100		100		100		100
у т.ч.: столові:								
(перелік сортів)								
технічні:								
(перелік сортів)								

ДОДАТОК А 24

Склад та структура посівів овочевих культур підприємства

Культури	20…р.		20…р.		20…р.		У середньому за 3 роки	
	га	%	га	%	га	%	га	%
Помідори								
(перелік сортів)								
Огірки								
(перелік сортів)								
Кабачки								
(перелік сортів)								
і т.д.								
Разом овочевих культур		100		100		100		100

ДОДАТОК А 25

Врожайність і валові збори продукції основних сільськогосподарських культур

Види продукції	20…р.		20…р.		20…р.		У середньому за 3 роки	
	з 1га, ц	усього, ц	з 1га, ц	усього, ц	з 1га, ц	усього, ц	з 1га, ц	усього, ц
. . .								
. . .								
. . .								

ДОДАТОК А 26

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва

Показники	Зерно	Соняшник	Плоди	Виноград	Ін.
1	2	3	4	5	6
Врожайність, ц з 1га 20. . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					
Трудомісткість 1 ц, люд-год. 20. . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					
Виробнича собівартість 1 ц, грн 20 . . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн. 20. . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					
Ціна реалізації 1 ц, грн 20. . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					
Прибуток у розрахунку на 1 ц, грн 20. . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					
Прибуток у розрахунку на 1га, грн 20. . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					
Рівень рентабельності, % 20. . . р. 20. . . р. 20. . . р.					
У середньому					

ДОДАТОК А 27

Розрахунок величини врожайності на основі природної родючості ґрунтів (умовний приклад)

Культури сівозміни	Бонітет ґрунтів, балів			Ціна 1 бала, ц	Ресурсна врожайність за рахунок природної родючості ґрунтів, ц з 1га
	середньозважений	поправний коефіцієнт	кінцевий		
Чистий пар	*	*	*	*	*
Озима пшениця	64	1,25	80	0,47	37,6
Цукрові буряки	55		55	4,22	232,0
Ячмінь	61		61	0,45	27,5
Кукурудза на зерно	47		47	0,42	19,7
Озима пшениця	64	0,91	58,94	0,47	27,4
Кукурудза на зерно	47		47	0,42	19,7
Горох	61		61	0,45	27,5
Кукурудза на силос	47		47	2,82	132,5
Соняшник	74		74	0,20	14,8

ДОДАТОК А 39

Розрахунок норм отримання вартості продукції та прибутку з 1 га сільськогосподарських культур

Сільгоспкультури	Вихід продукції на 1 га, т		Вартість продукції, грн			Виробничі витрати, грн			Прибуток на 1 га, грн
			1 т		з 1 га	на 1 т продукції		на 1 га	
	основної	побічної	основної	побічної		основної	побічної		
Пшениця озима	4,5	4,0	3290	780	17925	2150	170	10355	7570
Ячмінь озимий	4,0	3,0	3680	780	17060	2150	170	9110	7950
Кукурудза	7,5	5,0	4010	780	33975	2520	410	20950	13025
Овес	3,5	3,0	3630	780	15045	2140	160	7970	7075
Соя	2,3	-	9450	-	21735	3950	-	9085	12650
Соняшник	2,1	-	7800	-	16380	2730	-	5733	10647
Овочі	30,2	-	7250	-	218950	6420	-	193884	25066
Сади плодоносні	15,1	-	5600	-	84560	3080	-	46508	38052
Виноградники плодоносні	8,0	-	8100	-	64800	4410	-	35280	29520

ДОДАТОК А 40

Економічні показники за варіантами структури площ сільськогосподарських культур

Культури	Фактично			Планові варіанти					
				І варіант			ІІ варіант		
	площа, га	валова продукція, тис. грн	прибуток, тис. грн	площа, га	валова продукція, тис. грн	прибуток, тис. грн	площа, га	валова продукція, тис. грн	прибуток, тис. грн
Пшениця озима	800	14340,0	6056,0	800	14340,0	6056,0	800	14340,0	6056,0
Ячмінь озимий	600	10236,0	4770,0	500	8530,0	3795,0	500	8530,0	3795,0
Кукурудза	200	6795,0	2605,0	230	7814,3	2995,8	240	8154,0	3126,0
Овес	100	1504,5	707,5	80	1203,6	566,0	50	752,3	353,8
Соя	50	1086,8	632,5	75	1630,1	948,8	100	2173,5	1265,0
Соняшник	300	4914,0	3194,1	375	6142,5	3992,6	350	5733,0	3726,5
Овочі	100	21895,0	2506,6	90	19705,5	2255,9	90	19705,5	2255,9
Сади плодоносні	200	16912,0	7610,4	200	16912,0	7610,4	230	19448,8	8752,0
Виноградники плодоносні	150	9720,0	4428,0	150	9720,0	4428,0	140	9072,0	4132,8
Всього	2500	87583,3	32510,1	2500	85998,0	32648,5	2500	87909,1	33463,0

ДОДАТОК А 41

Роль підсобного виробництва в економіці підприємства

Показники	Підсобне виробництво				Підприємство				Підсобне виробництво у % до підприємства
	201...р.	201...р.	201...р.	У середньому	201...р.	201...р.	201...р.	У середньому	
Валова продукція (у постійних цінах 2015 р.), тис. грн									
Валовий доход, тис. грн									
Виручка, тис. грн.									
Прибуток, тис. грн									
Затрати праці, тис. люд-годин									
Фонд оплати праці, тис. грн									
Виробничі витрати, тис. грн									

ДОДАТОК А 42

Економічна ефективність використання земель підприємства

Показники	20…р.	20…р.	20…р.	20…р. у % до 20…р.
Отримано у розрахунку на 100га сільськогосподарських угідь:				
- валової продукції сільського господарства у постійних цінах, тис. грн				
у т.ч. продукції рослинництва				
- прибутку, тис. грн				
у т.ч. від рослинництва				
- молока, ц				
- приросту худоби і птиці, ц				
Отримано у розрахунку на 100га ріллі:				
. . .				

ДОДАТОК Б

Довідкові матеріали, які рекомендуються до використання (при необхідності) у ході виконання курсової роботи

2. Ціна одного бала, кг з 1га врожаю основної продукції

Культура	Значення
Зернові	38
Озима пшениця	45
Ярі зернові (ярий ячмінь, горох, овес)	32
Кукурудза на зерно	44
Соняшник	21
Цукровий буряк	320
Кормовий буряк	440
Кукурудза молочно-воскової стиглості	280
Багаторічні трави посіву минулих років (сіно)	80

3. Вміст поживних речовин у добривах, коефіцієнти переведення їх в умовні одиниці і кількість добрив у натурі, яка відповідає 1кг д.р.

Добрива	Вміст діючої речовини, %	Коефіцієнт перерахунку в умовні одиниці	Кількість (кг) добрив у натурі, яка відповідає 1кг д.р.
Азотні (у перерахунку на сірчанокислий амоній з вмістом N 20,5%)			
Сірчанокислий амоній	20,5	1	4,88
Аміачна селітра	34,0-34,5	1,66-1,7	2,94-2,90
Карбамід	46,0	2,24	2,17
Аміачна вода	20,5-25,0	1,0-1,2	4,88-4,00
Фосфорні (у перерахунку на простий суперфосфат з вмістом P_2O_5 18,7%)			
Простий	18,7	1	5,36
Гранульований	19,5	1,04	5,13
Амонізований	14,0	0,75	7,15
із фосфатів	14,0	0,75	7,15
Фосфатшлак	12-14	0,64-0,75	8,36-7,13
Калійні (у перерахунку на калійну сіль з вмістом K_2O 41,6%)			
Калійна сіль стандартна	41,6	1	2,4
Хлористий калій	58-60	1,39-1,44	1,73-1,67
Каїніт	10,0	0,24	10,0
Калієва селітра	41,5	1,12	2,15

4. Винос поживних речовин з ґрунту з врожаєм сільськогосподарських культур, кг на 1т основної та побічної продукції

К у л ь т у р а	N	P_2O_5	K_2O
Озима пшениця	35	12	25
Яра пшениця	30	13	25
Ячмінь	25	11	22
Жито озиме	25	12	26
Овес	33	8,1	16.5
Кукурудза	34	12	37
Гречка	30	15	40
Горох	66	16	20
Соняшник	60	26	186
Цукрові буряки	5,0	1,8	7,5
Картопля	6,2	2,2	9,5
Кормові буряки	4,9	1,5	5
Плодові насадження і ягідники	5	3	6
Виноград	1,7	1,4	5

5. Винос поживних речовин з ґрунту з врожаєм польових культур на зрошенні, кг на 1т основної продукції

Культура	N	P_2O_5	K_2O
Озима пшениця	28-32	11-13	27-29
Кукурудза на зерно	20-27	7-14	20-29
Цукровий та кормовий буряк	2,9	0,9	2,2
Сорго	23-25	9-10	28-33
Ярий ячмінь	30-32	14-16	24-29
Кукурудза на зерно	3,2	11,0	3,6
Люцерна на сіно	31,5	5,0	16,1

6. Коефіцієнти використання поживних речовин з добрив кормовими культурами, %

Рік дії	З органічних			З мінеральних		
	N	P_2O_5	K_2O	*N*	P_2O_5	K_2O
Перший	20-25	25-30	50-60	50-60	15-20	50-60
Другий	20	10-15	10-15	5	10-15	20
Третій	10	5	-	5	5	-

Примітка:

-у перший рік з добрив рослини використовують поживних речовин у %: з азотних - 60,

фосфорних - 20-25,

калійних - 70-80.

з 1т гною в перший рік використовується:

1кг азоту, 1кг фосфору, 1,5кг калію.

7. Приріст врожаю основних сільськогосподарських культур від впровадження нових сортів

Культура	Урожайність, ц з 1га	Приріст врожаю	
		ц на 1га	%
Озима пшениця			
Безоста 1	44,4	*	*
Одеська напівкарликова	56,1	11,7	26,4
Одеська 51	48,2	*	*
Знахідка одеська	61,8	13,6	28,2
Озимий ячмінь			
Оксамит	46,5	*	*
Параллелюм 402	51,8	5,3	11,4
Горох			
Уладівський 6	21,6	*	*
Зеленозернистий 1	24,0	2,4	11,1
Ярий ячмінь			
Дніпровський 425	30,8	*	*
Одеський 115	31,7	0,9	2,9
			Продовження таблиці 7
Кукурудза на зерно			
а) Жеребківський 86 МВ	36,2	*	*
Дніпровський 281 ТВ	46,0	9,8	27,1
в) Краснодарський 303 ТВ	80,1	*	*
Дніпровський	100,2	20,1	25,1
Соняшник			
Кіровоградський 11	27,8	*	*
Одеський 122	30,1	2,3	8,3

8. Приріст врожаю сільськогосподарських культур від запровадження окремих агротехнічних прийомів, %

Агротехнічний прийом	Значення
Запровадження сівозмін:	*
- зернові культури (у середньому)	23,3
- кукурудза на зерно	30,3
- соняшник	40,7
Вдосконалення обробітку ґрунту	4-13
Оптимальні строки сівби озимої пшениці: порівняно з ранніми	6
порівняно з пізніми	19
Застосування гербіцидів: під кукурудзу	22
під соняшник	17
Оптимальні строки сівби кукурудзи порівняно з пізніми	20
Оптимальна густота стояння рослин: кукурудзи	10-15
соняшнику	10-15

9. Приклад чергування культур у 8-ми та 9-ти пільних сівозмінах

1	Чорний пар	1	Люцерна
2	Озима пшениця	2	Люцерна
3	Кукурудза на зерно	3	Озима пшениця
4	Ярий ячмінь	4	Горохово вівсяна суміш. Картопля
5	Зайнятий пар (горохово вівсяна або багатокомпонентна суміш)	5	Озима пшениця. Пожнивна кукурудза
6	Озима пшениця	6	Цукровий буряк
7	Кукурудза на силос	7	Кукурудза на зерно
8	Озима пшениця	8	Ячмінь з підсівом люцерни
9	Соняшник		

10. Норми висіву насіння окремих сільськогосподарських культур

Культури	Норма висіву на 1га, кг	Культури	Норма висіву на 1га, кг
Озима пшениця	200	Картопля	3000
Озиме жито	180	Багаторічні трави	16 - 18
Горох	320	Цукровий буряк	12
Кукурудза на зерно	25	Кукурудза на зелений корм	100
Ячмінь	200	Кормовий буряк	18
Просо	18	Кукурудза на силос	40
Гречка	100	Кукурудза пожнивна	100
Овес	200	Огірки	6
Вика	200	Помідори	5
Соняшник	15	Капуста середня	4

11. Норми виходу гною від 1 голови худоби за рік, т

Вид тварин	Тривалість стійлового періоду, днів			
	220-240	200-220	180-200	Менше180
Велика рогата худоба	8-9	7-8	6-7	4-5
Коні	6-7	5-6	4-5	3-4
Свині	1,2-2	1,2-1,5	1,0-1,2	0,8-1,0

12.Норми витрат кормів на одиницю тваринницької продукції та їх орієнтовна структура

Норми витрат кормів, їх структура	Молоко	Приріст ВРХ	Приріст свиней	Коні дорослі	Молодняк коней
Норма витрат в ц.к.од. на 1 ц продукції	1,1-1,3	8-9	5-6	30-32	16-18
Вміст перевареного протеїну в 1 кг к.од., г	106-110	95-105	100-105	85-100	85-90
Струткура кормів за поживністю, %: а) концентрати	23-25	18-25	65-75	25-30	20-25
б) грубі-всього	20-25	15-17	4-5	30-35	25-30
у т.ч.:- сіно	9-11	4-5	-	15-20	10-15
- сінаж	8-10	5-8	4-5	5-10	5-10
- солома	1-5	4-5	-	10-15	5-10
в) соковиті- всього	20-25	25-35	10-15	20-25	15-20
у т.ч.: - силос	15-20	22-25	3-5	10-15	10-15
- коренеплоди	4-6	4-5	3-8	10-15	10-15
г) зелені	30-35	27-32	5-10	25-30	25-30
д) молоко	-	6	2-5	-	3-5

Навчальне видання

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА І ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ

Методичні рекомендації

Укладачі:
Червен Іван Іванович
Іваненко Тетяна Яківна

Формат 60х84 1/16. Ум. друк. арк. 5,6
Тираж _ прим.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.